

UDVARHELYI HIRADÓ.

KÖZMIVELŐDÉSI, KÖZGAZDASÁGI ÉS KÖZEGÉSZSÉGÜGYI HETILAP.

Előfizetési díj

vidékre postán, vagy helyben házhoz hordva:

Egész évre . . . . . 4 frt.
Félévre . . . . . 2 frt.
Negyedévre . . . . . 1 frt.
Egyes szám ára 10 kr.

Megjelenik minden szombaton este.

Hirdetménydíj:

Háromszor hasábozott 15 garmoudsor, vagy ennek helye 4 frt.
Bélyegdíj minden beiktatásnál 30 kr.

A szerkesztő lakása:

Botos-utca, ref. tanári lak, emeleti lakosztály.

Kiadóhivatal:

Becsek Dániel könyvnyomdája.

Előfizetési felhívás.

Az „UDVARHELYI HIRADÓ“ tartózkodván a politikától, leginkább a közmívelődés, közgazdaság és közegészség térein mozog.

Előfizetési ára:

Egész évre . . . . . 4 frt.
Félévre . . . . . 2 „
Negyedévre . . . . . 1 „

Teljes számú példányokkal még szolgálhatunk.

Az előfizetési pénz alóliartak akármelyikéhez utasítható.

Székely-Udvarhely, 1877. febr. 1.

SAKÁCS MÓZES, BECSEK DÁNIEL,
laptulajdonos és felelős szerkesztő. kiadó.

Emlékezzünk Petőfiről.

Motto: A derék nem fél az idők mohától,
A koporsóból kitör és eget kér,
S érdemét a jók, nemesek, s jövőző
Századok áldják.

Berzsenyi.

1849 július 31-ikén Segesvárnál vívott meg a magyar szabadság és a muszka zsarnokság. A szabadság hadvezére Bem, a zsarnokságé Lüders volt. Mindkét vezér körében lehettek kiváló egyéniségek, a szabadság hadvezére, tudjuk, hogy kevés, de kiváló egyéniségeket számított környezetéhez. Ott volt a

többek közt nemzetünk dalnoka Petőfi is, kit e napnak alkonya örökre eltakart a nemzet szeme elől. Betelt, amit óhajtott.

Évtizedeken keresztül fürkészte már a nemzet eltűnt költője nyomait, de a segesvári ütközet napjának szürkületén innen sehol sem találván, kénytelen a fehéregyházi határ közös sírjai egyikénél megállapodni.

Ezelőtt tiz évvel született Héjjasfalván, a fehéregyházi közös sírok szomszédjában, a Petőfi-síremlék eszméje, s több nemes lélek támogatása, buzgolkodása egy évtizeden át odavitte az ügyet, hogy ma már nemcsak Petőfi-émlékegyelet van, hanem az egyelet több mint 2000 frt fölött rendelkezik is. Nem lehet messze azon időpont, midőn a segesvári ütközet áldozatai általában, köztük különösen Petőfi, síremléket kapnak.

A hazáért éltek, haltak! megérdemlik, hogy e közanya gondoskodjék gyermekei emlékére. De a hazának ok vidéken sok gondja van, s e kötelesség teljesítése első sorban azokat illeti, kik mindennap járunk-kelünk ama sírok mellett, s kiknek legközelebbi rokonait takarják ama hantok.

Örvendjünk, hogy a Petőfi-síremlék eszméje közöttünk született s az eszme apostolai, áldozó papjai első sorban közülünk keltek ki.

Ott szedjük össze elszórt csontomat,
Ha jön majd a nagy temetési nap,
Hol ünnepélyes, lassu gyászzenével
És fátyolos zászlók kíséretével
A hőseket egy közös sírnak adják,
Kik érted haltak, szent világszabadság!

A székelyekhez.

Köröskörül sötét felhő az égen,
Egy magányos csillag ragyog középen;
Az a csillag ott a magyar nép képe,
Kit idegen népek vettek középre.

Nagy a világ és testvérünk nincs benne,
Nincsen, aki bajainkban részt venne.
Dehogy testvér a magyarhoz a világ!
Ellensége minden ember, akit lát.

Ha a magyar is elhagyja a magyart,
Nem lesz akkor olyan, aki vele tart,
Ugy eltűnik, mint az égről a csillag,
Ha a sötét felhők reá borulnak.

Föl, székely, föl! közös az ellenségünk,
Ti nektek is az árt, aki minékünk,
Az ver vasra titeket, aki minket,
Együtt törjük szét a közös bilincset!

Mert végtére szabadokká kell lennünk,
Hadd legyen az egész világ ellenünk;
Bennünket az még kétségbe ne ejtsen,
Hisz velünk van az igazság s az isten.

Mutassuk meg: a magyar nem olyasmi,
Mint a gyertya, mit el lehet oltani;

Áldozunk, hogy megérhessük az emlékfelállítás ünnepélyes napját.

Hiszen nincs községünk, melyben az ifjuság Petőfi dalai valamelyikét ne ismerné, habár talán nem is tudja, hogy ki annak szerzője.

Petőfi él közöttünk dalaiban, műveiben, illő, hogy sírja is meg legyen jelölve, hadd legyen a síremlék egy megkövült sohaj s a gránitkö minden szemcséje egy-egy megkövült drága székely könyecsepp. Ennyit megérdemel tőlünk Petőfi az ember, a hazafi, a székelyek kiváló barátja és mindenek fölött a szabadság fölkezt bajnoka.

Szakács Mózes.

KÖZMIVELŐDÉS.

Utasítás a népkönyvtárak alapítása, szervezése s kezelése tárgyában.

(Folytatás.)

III. A X-i népkönyvtár-egyesület alapszabályai.

1. X. község lakói a műveltség terjesztése, a népnevelés előmozdítása, s a társasági élet fejlesztése céljából népkönyvtári egyesületet alkotnak.

2. Az egyesület községi könyvtárt alakít, lapokat járát, tagjai működésére télen át előadások rendezésével hat, s a társadalmi életet és egyetértést a községben megszilárdítani törekszik.

A magyarnak élnie kell örökké
És nem szabad rabnak lennie többé!

Föl, székely! nézz szembe az ellenséggel!
Ki néz vele szembe, ha nem a székely?
Hisz a székely ősapja volt Attila,
Kit úgy hittak, hogy az isten ostroma!

Hijába, Bécs, hijába van gazságod,
Küldheted ránk a rácot, a horvátot;
Állani fog, állani fog Magyarhon,
Élni fogunk, élni fogunk szabadon.

A székelyek.

Nem mondom én: előre, székelyek!
Előre mentek úgy is, hős fiúk;
Ottan kíván harcolni mindegyik,
Hol a csata legrémesebben zúg.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Úgy mennek a halál elébe ők,
Amint más ember menyegzőre mén;
Virágokat tűznek kalapjaik
Mellé s dalolnak a harc mezején.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

Ki merne nekik ellenállani?
Ily bátorságot szívében ki hord?
Mennek, repülnek, mint a szél s úzik
Az ellenséget, mint a szél a port.
Csak nem fajult el még a székely vér!
Minden kis cseppje drágagyöngyöt ér.

TÁRCA.

Petőfi három költeménye.

Egy gondolat bánt engemet . . . .

Egy gondolat bánt engemet:

Ágyban, párnák közt halni meg!
Lassan hervadni el, mint a virág,
Amelyen titkos féreg foga rág;
Elfogyni, lassan, mint a gyertyaszál,
Mely elhagyott, üres szobában áll.
Ne ily halált adj, istenem,
Ne ily halált adj, én nekem!
Legyek fa, melyen villám fut keresztül,
Vagy melyet szélvész csavar ki tövestül;
Legyek kőszirt, mit a hegyről a völgybe
Eget-földet rázó menyörgés dönt le . . .
Ha majd minden rabszolganép
Jármát megunva sikra lép
Pirosló arccal és piros zászlókkal
És a zászlókon eme szent jelszóval:
„Világszabadság!”

S ezt elharsogják,

Elharsogják kelettől nyugatig,

S a zsarnokság velök megütöközik

Ott essem el én,

A harc mezején,

Ott folyjon az ifjui vér ki szivemből;

S ha ajkam örömteli végszava zendül,

Hadd nyelje el azt az acéli zörej,

A trombita hangja, az ágyudőrej,

S holttestemen át

Fújó paripák

Száguldjanak a kivivott diadalra,

S ott hagyjanak engemet összetiporva!

3. Az egyesület tagja lehet minden becsületes honpolgár, ki 15-ik évét betöltötte. A rendes tagok havonként 10 krt fizetnek; ki az egyesület céljaira egyszermindenkorra 10 frtot ad, vagy annak megfelelő adományt tesz, az tiszteletbeli tagnak tekintendő. Mind a rendes, mind a tiszteletbeli tagok a könyvtárt szabadon használhatják, a közgyűléseken szavazattal bírnak, de egyúttal az egyesület érdekeit is szem előtt tartani kötelesek.

4. Az egyesület választ kebeléből elnököt, jegyzőt, könyvtárnokot, gazdát, pénztárnokot és 10 választmányi tagot. A választás évenként a közgyűlésen nyilvánosan, de két tag kiváratára titkos szavazattal történik.

5. Az elnök és a jegyző képviselik az egyesületet külfatóságokkal s egyénekekkel szemközt, ők vezetik az üléseket.

6. A könyvtárnok csak rendes tanító lehet. Kötelessége az egyesület könyveiről rendes címtárt készíteni, az egyes könyvekbe az egyesület címét beírni, a kikölesönzött könyvekről naplót vezetni. A könyvtárnok azért az év végén az összes rendes bevétel $\frac{1}{6}$ -át kapja. A könyvek s hirlapok megrendelése a könyvtárnokul alkalmazott tanító előterjesztésére a választmány feladata, jogában áll azonban minden tagnak az olvasóteremben kített „Észrevételek könyve” utján könyveket és hirlapokat ajánlani. A könyvek megromlása esetében minden tag köteles a kárt megfizetni, elvesztése esetében a könyv árán kívül 50 kr büntetéspénzt is fizet. A község határán kívül lakó tagoknak csakis két tag jóállása mellett, legfeljebb két hétre lehet könyveket kölcsönözni.

7. A pénztárnok rendszeresen vezeti a pénztárkönyveket, arról minden választmányi ülésnek szóbeli jelentést tesz, s évenként egyszer a közgyűlés előtt két héttel írásbeli kimutatást készít, melyet a közgyűlés által előre kinevezett számvizsgálók megjegyzéseikkel a közgyűlés elé terjesztnek.

8. A gazda felügyelete alatt áll az olvasóhelyiség, hol — eleinte a község házában — egy külön szekrény áll a már átolvasott lapok számára, melynek falán Magyarország s az illető megye térképe is kifüggesztendő. A könyvek a tanító felügyelete alatt állanak.

9. Közgyűlés november hóban tartatik, s annak ideje és tárgyai az olvasóhelyiségben egy héttel előre kifüggesztetnek. A jelenlevők többsége mindenkor határoz.

10. Az olvasóhelyiség vasárnap egész nap, hétköznap csak . . . áll nyitva. Aratás ideje alatt hat hétig a könyvek kiadása szünetel. Az egyesület helyiségében a kártyázás és szesz italok élvezete tiltatik.

11. Az egyesület választmánya októbertől májusig minden hóban egyszer ülést tart, melyben az egyesület minden ügyét megbeszéli, s azok felett határoz.

12. Az egyesület tagjai minden télen egyszer, de ha lehet, többször is társasestélyt rendeznek a könyvtár javára, a tiszta jövedelem $\frac{1}{5}$ -e azonban az iskolai könyvtár javára fordítandó.

13. A népkönyvtár-egyesület tagjai magok között daltársulatot alakítanak, mely a választmány által meghatározott napokon tartott előadások előtt s után dalolással közreműködik.

14. Lakadalmak, keresztelők s más ünnepek alkalmával az egyesület két választmányi tagja az előljárásnál tett bejelentés után az egyesület céljaira gyűjtést rendez.

15. Az egyesület az iskolai ünnepélyeken képviselteti magát, s mihelyt ereje engedi s a helybeli viszonyok igénylik, a szegény tanulók tankönyvekkel s ruhával ellátását is céljává teszi.

16. Az egyesület csak akkor szűnik meg, ha tagjainak száma 30-nál kevesebb lesz; ezek egy harmada is a feloszlás mellett nyilatkozik. Ez esetben a könyvtár az iskolák közös tulajdona marad; a községi előljáró felügyelete alatt az utolsó közgyűlés vagy az előljárást által kijelölt tanító által oly módon kezelendő, hogy abból bizonyos összegért mindenki vehessen ki könyveket;

a fennmaradt s ily módon szaporított összeg tankönyvtárba helyeztessék mindaddig, míg új népkönyvtár-egyesület nem alakul, melynek e könyvtár jogos tulajdonává lesz.

17. Azon esetben, ha az egyesület az ezen alapszabályokban meghatározott célt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kormány által és mennyiben további működésének folytatása által az állam vagy az egyesületi tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnek, haladéktalanul felfüggesztetik és a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlattatik, vagy esetleg az alapszabályok megtartására különbeni felosztás terhe alatt köteleztetik.

(Vége köv.)

KÖZGAZDASÁG.

A kertipar köréből.

(Folytatás.)

II. Miért kellene több gyümölcsfa?

E kérdésre mintha hallanám, hogy a t. olvasók kicsinyje és nagyja mosolyogva fogja mondani a feleletet, t. i.: hogy több gyümölcsöt együnk. Magam is úgy hiszem, hogy első sorban talán ezért is kellene több gyümölcsfa, de ezzel még a gyümölcsstenyésztés nagyobb mértékben való üzésének indokai nincsenek kimerítve. Vizsgáljuk csak részletenként. Csemegéink legizletesebbjei az év minden szakaira nem a gyümölcsészet köréből vannak-e? melyek úgy természetes, mint átalakított minőségben egészségeseknek és betegeknek, öregeknek és ifjaknak üdülést nyújtanak. Hiszen falu helyen, hol gyümölcsfa hiányzik, oly gyakran keresik a gyümölcsöt házanként a betegek számára; s ha látogató vendégeink jönnek az év bármely szakában, semmivel sem tudjuk tetszetesebben meglepni őket, mint izletes gyümölcsökkel. Ez még csak csemegé, de a gyümölcs sokkal hasznosabb szolgálatot tesz mint tápszerpótló és a háztartásnál a konyhai szereknél valóban megbecsülhetlen és kerülhetlen. Ki ne ismerné és szeretné a különbözőleg feldolgozott és szárított gyümölcsnemeket, melyek a gazdasszonynak oly jó szolgálatot tesznek? sőt még nyers állapotukban is gyermekeknek s mezei dolgozóknál oszonna idején a legszivesebben fogadtatnak. Kell tehát a gyümölcsfa azért is, hogy több gyümölcsünk legyen; de kell továbbá azért is, hogy több pénzünk legyen. Ezt két úton érhetjük el: úgy, ha kevesebb pénzt adunk ki gyümölcsért, s így megtakarítás által lesz több pénzünk; és úgy, ha gyümölcsöt adunk el pénzért. Már pedig gyümölcsöt nemcsak azok vesznek, kiknek nincsen kertjük, hanem azok is, kiknek van ugyan, de kertjük gyümölcsfától üres; miért nyilván és titokban a köznép is tetemes pénzt ad ki gyümölcsért, sőt még a házaló gyümölcsáruló cigányoknak is gyermekek s ezeket beszélgető anyák nem egyszer csusztatnak szép kupa búzákat az apa híre nélkül szennyes zsákjába. Vesznek bizony gyümölcsöt a kerttulajdonosok is, mert ha van is (t. i. akinek van) kertjében gyümölcsfa, az nagyon kevés s legfőleg két vagy három faj, s ha ez termés nélkül marad, vagy az idő mostohasága miatt egy néhány marad meg rajta, mégis csak pénzt kell kiadni gyümölcsért; de ha több fája és több faja volna kertjében, azok közül egyik korábban, másik későbbben fejlődve, virágozván, egyik kényesebb, másik keményebb természetű levén, valamelyiken csak megmaradna a mostohább időjáráskor is; vagy ha csak egy néhány maradna is mindeniken, a sok fáról elég gyümölcs gyűlne össze s nem kellene venni pénzzel. A más vidékből szállított gyümölcsökérti pénzkivitel nem is emlitem. Igaz, hogy kiknek nincsen kertjük, például hivatalos, kereskedő és kézműves osztályoknak, csak venni kellene a gyümölcsöt, de a gyümölcs terjedelmesebb tenyésztésével a gyümölcs piac is gazdagabb, a gyümölcs is olcsóbb lesz és így kevesebb pénzt kellene kiadni; sőt a gyümölcsstenyésztés

tés felkarolásával együttjáró nemesebb, jobb gyümölcsfajok szaporodásának következtében a többnyire fanyar gyümölcsök helyett nemesebbeket vásárolhatnának.

De hát ha mindenkinek tele lesz kertje gyümölcsfával, ha mindenkinek eladó gyümölcse lesz, ki veszi meg s pénzt miképp kaphatunk belőle? Jöjjön el csak valaha azon idő, melyben minden gyümölcsstermelőnek eladó gyümölcse lesz, s mely keblü fogyasztásunkon felül többletet mutasson fel, el fogja hozni az magával azon piacot is, hová kivitt eszközölhetünk, meg fogja addig alkotni azon piacot az országos kertipar-egylet, melynek addig köztünk is fiókegylete meg fog alakulni.

Vége a gyümölcsstenyésztés általános elterjedésének a néperkölcsekre is megbecsülhetlen jó következése lenne. Ugyanis, nem egyszer hallottam a gyümölcsstenyésztés akadályául, vagy a gyümölcsbarát törekvésének lehangolására azon panaszt: „miért ültessék, oltsák, hisz úgy sem veszem hasznát, mert már próbáltam s minekelőtte oltványom első termését megizlelhettem volna, fejletlen korában ágastól együtt ellopták.” S valóban megbocsáthatlan azon barbár eljárás, mely szerint a nép ifjúságának nagyobbrésze mint valóságos gyümölcsrablóbanda szerepel s nemcsak a gyümölcsöt rabolja, hanem a fáját is rongálja s aki őrizi gyümölcsösét, azt követel megajálják, hogy ne merészelen künnhálni kertjében, vagy biztonság okáért kikötik ajtóját, hogy ne tudjon kimenni, s ha meg talált egyet ismerni s tán meg is szólítani, van harag és boszu még a szülőktől is, hogy nem szégyenli egy-két hitvány bingyóért — mint mondani szokták — szót tenni s meg is boszulják ártatlan fáján, melyeket aztán földig hasogatnak, vagy ágait kevesebb zaj okáért egyenként csavarják le. Ily rabló és romboló bandákat és lecsavart fákat szememmel láttam. Azt, hogy némelyik a lopást a gyümölcsen kezdi s lovan végzi, nem is emlitem. Az ilyenmü vandalizmusnak nincsen más orvossága, mint az, hogy mindenkinek kertje legyen tele gyümölcsfával a nép között is, hogy nekie levén, ne kívánja és ne lopja a másét s a gyümölcsstenyésztés elterjedésével együttjáró kerti munka közt tanulja meg a népnek kicsinyje és nagyja, hogy a gyümölcsfa is kerül valamibe s neki sem esnék jól, ha ilyenmü munkásságát meghiusítanák.

Hogy tehát több gyümölcsünk, több pénzünk és erkölcsösebb népünk legyen: ezért kellene több gyümölcsfa. Veres Ferenc, bágyi ref. pap.

A székely mivelődési és közgazdasági egylet kérvénye.

Mélyen tisztelt képviselőház!

A székely mivelődési és közgazdasági egylet, mint Magyarország legerdösebb vidékei egyikének a Székelyföldnek erdőgazdasági ügyekben is képviselője, ezen hivatásából, valamint az 1876. aug. 30-iki közgyűlésen hozott határozatánál fogva is mulaszthatlan kötelességének ismeri a mélyen tisztelt képviselőházhoz alázatos kérést intézni az iránt, hogy a nemcsak helyi, de általános országos érdekek által is sürgősen igényelt erdőtvény mivelőbbi meghozását eszközölni méltóztassék.

A székely közgazdasági egylet habár alaposan utalhatna azon általános közgazdasági tényezőkre is, melyek Magyarország erdőgazdaságának érdekében halaszthatlanul követelik egy korszerű és az erdőgazdaság ápoló fejlesztését biztosító erdőtvény megalkotását, mindazonáltal jelen kérelmét csupán az általa képviselt vidék helyi viszonyaiából eredő következő tényekkel kívánja indokolni.

A székely nép által lakott vidék termőföldje legnagyobb részben feltétlen erdőtalajt képezvén, ama már is köztudomásilag túlnépes országrésznek gazdasági élettereje és megélhetése az erdőkre van utalva. Ez erdők azonban az utóbbi pár évtized alatt lefolyt általános gazdasági válság és az or-

szákos viszonyokból kifolyólag a népre fokozódva nehezedő terhek következtében, mint forgatható tőkét képviselő birtokrészek igen nagy mértékben és számos helyen a talaj termőképességének erején felül lettek igénybe véve, úgy hogy ma, fájdalom igen terjedelmessé lett azon erdőterületek térfogata, melyek a legkisebb költséggel végrehajtani kívánt pazarló erdőkihasználásának áldozatul estek. E területek pedig, melyek a földművelés semmi más művelési ágára nem alkalmasak, ha minél előbb kellő gondozás és a föld termőerejének törekvő kezelés alá nem vétetnek, nemcsak mint gazdasági jövedelmi források, de mint az adóállomány tárgyai is örökre megsemmisülnek azon szántó és egyéb gazdasági célra alkalmas más földterületekkel együtt, melyeken a pusztákká vált hegyoldalakról lecsapódó ár- és vízmosságok szabálytalan helyzetükben kényők-kedvők szerint üzik pusztításukat. Hozzá járul mindehez még az is, hogy a faanyagok úsztatására és tutajozására alkalmas folyók és patakok mikénti használhatása törvényesen szabályozva nem lévén, e körülmény az erdőhasználat célszerű gyakorlása elé számos akadályokat gördít s emellett a tutajozást teljesítő munkásnépet is tetemes költséggel és idővesztéssel terheli.

A Székelyföld lakosságának kézi munkaképessége legkiválóbban az erdei munkák végzésében és erdei vagy a faipar-gyártmányok készítésében állván, az erdők elpusztulásával vagy a felhasználásra alkalmas állapotok kiméletlen faüzerek részéről, az erdő felújítását teljesen figyelmen kívül hagyó s napjainkban is folyamatban levő rohamos felhasználása által, ezen ország rész lakossága munkájának érvényesíthetőségétől s ezzel ugyiszlva mindennapi kenyerétől fosztatik meg. De nem kevésbé van marhatenyésztése is veszélyeztetve az által, hogy a fakészlet felhasználása előtt okszerűen igénybe vehető jó erdei legelőhelyét, az új erdő nevelésének elmulasztása következtében, sziklás és vízszegény kopár hegyoldalak váltják fel.

Az előadottakban röviden jelzett körülmények, meggyőződésünk szerint, eléggé élénken indokolják a m. t. képviselőház előtt is bölcsen ismert azon szükségességet, mely az erdőtörvény sürgős meghozását kívánja. Tiszteletteljesen kérjük azért a m. t. képviselőházat, miszerint a magas kormány figyelmét felhívni méltóztatnék arra, hogy a tudomásunk szerint már 9 év óta kész erdőtörvényjavaslatot alkotmányos tárgyalás végett mielőbb a képviselőház elé terjessze.

A székely mivelődési és közigazgatási egyesület nevében.

Budapest, 1877 január 12.

Hajós János, s. k.
az egyesület elnöke

Buzogány Áron, s. k.
az egyesület titkára.

KÖZEGÉSZSÉG.

A roncsoló toroklob (angina diphtheritica).

A roncsoló toroklob a dunai fejedelemségekben 1868—69 táján nagy mértékben pusztított, honnan Csik-Gyergyóba és Háromszék északkeleti részébe is elhatolva, minden évben húzódott tovább és tovább, míg később Erdővidék több községét is pusztítási körébe vonva, 1873 év őszén, a cholera-járvány után, megjelent Udvarhelymegye délkeleti részén is, Lövétén, majd Karácsonfalván, Almáson. 1875 év nyarán Szombatfalván, ugyancsak ez év őszén Miklósfalván, Ócfalván, Agyagfalván és Szt-Lászlón. Meglehet, hogy a megye más járásaiiban is fordultak elő esetek, de ezekről biztos tudomásom nincsen. Legtöbb áldozatot ragadott el a betegség Lövete és Almás községekben, míg a többi kisebb falvákban inkább csak szórványosan mutatkozott és már megszűntnek látszik, míg Lövete és Almás községekben kisebb-nagyobb időközökben még mindig ismétlődik.

A betegség oka, lényege és terjedési módja.

A roncsoló toroklobot előidéző ragályanyag mibenléte-, annak keletkezési módja- és terjedési viszonyairól a jelenkorig csak véltétes nézeteink vannak, melyeknek úgy egyike mint másika a valószínűség több vagy kevesebb látszatával bírván, épen ezért vita tárgyát képezik. Ezen betegség különféle, de mindig jellemző elnevezések alatt a legregibb idők orvosi irodalmában is előfordul. A 16., 17. századtól kezdve már többen megemlékeznek a roncsoló lobról, mely körülmény arra mutat, hogy az keletkezése óta a gondolkodó emberi észnek tanulmánytárgya volt; azonban dacára ősrégiségének, csak a jelenkor barátainak sikerült a vizsgálati módszerek tökélyesbülése folytán annak lényege- és természetére némi világot deríteni. A többek közt különös figyelmet érdemel Letzerich tudor vizsgálatának eredménye, mely szerint a roncsoló toroklobot bizonyos gomba- vagy moszatfajnak különböző fokozatu fejlettséggel bíró szervezetei, az u. n. mikrosporák, plasmagolyócskák, mikrococcusok és titteria diphtheritica (üzögomba) fejlesztik ki, midőn is ezen parány növény-szervezetek belégzés által a száj- vagy torok-ür nyákhártyájára tapadva, itt csakhamar penész módjára elszaporodnak, mind mélyebbre furódva a nyákhártya szövetébe, mi által létrehozzák a diphtheritis név alatt ismert betegséget. Állítatik, hogy ezen fertőző természetű parány gombácskák csak bizonyos talaj- és égáji viszonyok közt fejlődnek ki eredetileg s keletkezési helyükről az uralkodó légáramlattal tova ragadtatva, ezen fertőző anyagokkal terhelt légáramlat irányában fekvő városok és községek kisebb-nagyobb mérvű ragályozásban részesülnek. Ezen légáramlati elmélet birhat némi valószínűséggel, ha tekintetbe vesszük, hogy valamely megye területének egyik vagy másik községében a roncsoló toroklob habár csak szórványosan is, már huzamosabb idő óta szaporitva a halálesetek számát, egyszerre oly községben jelenik meg, mely az előbbentől több órai távolban van és emellett a legszorgosabb kutatás is eredménytelen marad valamely ragályzó tényezőnek felfedezése céljából, amennyiben az utóbb meglepett község lakosainak semmiféle érintkezésük nem volt azon községbeliekkel, hol a roncsoló lob előbb fellépett. Ily esetek mellett egyelőre valószínűnek tartjuk, hogy a fertőző anyag legközelebbi fészkekből esetlegesen légáramlat folytán jutott egy más községbe.

Ha ezen elmélet valódisága iránt kételyeink lehetnek is, határozottan ragályzó tényezőként mutatta fel a tapasztalás a betegekkel érintkezést és közlekedést, melynek valóságát erdővidéki, ugyiszlent udvarhelyi és homoródjárásai észleleteim és tapasztalataim is kétségtelenné teszik.

A ragályzó anyag kétségkívül legnagyobb mérvben a beteggel egy szobában lakó család tagjaira hat. Így erdővidéki járásomban nem egyszer hallottam a fájdalomdült keblü szülőket panaszkodni afelett, hogy már 3-ik vagy 4-ik gyermeküket veszítették el egymásután a roncsoló lobban.

Hogy ruhanemű vagy más hasonló tárgygyal a ragályzó anyag elvihető-e? valószínű, miután egyik-másik eset emellett szól, de ezen kérdésnek határozott megoldására is hiányoznak az elegendő számú biztos adatok. Annyit tapasztalásomból mint bizonyost állíthatok, hogy zord, hideg idősokban, valamint nyári hűvös és nedves időben a betegülés gyakorisága sokkal nagyobb, mint enyhe időjárás-kor. Így meglepő azon körülmény, hogy miután a betegség valamely községben több áldozatot ragadott el, a hőmérsék enyhültével egyszerre megszűnik, de csak ideiglenesen; mert nem ritkán hetek vagy hónapok mulva ijesztő rémképen lép fel ugyanazon községben, mely körülmény azon következtetésre vezet, hogy a betegség gerjesztő anyaga előttünk ismeretlen viszonyoknál fogva valamely helyen hosszabb ideig lappanghat, míg kedvező időjárás viszonyok bekövetkeztével ragályzó hatását újlag érvényesíti. E helyen meg kell emlékezni azon tapasztalati tényről, hogy a betegülések legnagyobb része a szegényebb sorsu néposztálynál fordul elő, tehát ott, hol a lakások kicsinyek, túlszűfoltak, nedvesek és rondák, a tápszerek egészségtelenek vagy elégtelenek, a ruházat nagyon hiányos, az elővigyázat semmi. Minthogy pedig egyes kivételes esetek ezen tény igazságát meg nem dönthetik: önkényt kiviláglik az is, hogy

valamely község területén már megfogamzott roncsoló lobnak legfőbb előmozdítója- és terjesztőjeként a tisztatlanság szerepel.

Hajlam. Minden eddigi e tárgyra vonatkozó tapasztalatok azt bizonyítják, hogy ezen betegség iránt legnagyobb hajlammal a gyermekkor viseltetik; de valamint igaz az — mit ismét saját tapasztalásomból tudok —, hogy helylyel-közzel felnőttekre is átszarmazhat a betegség, úgy másfelől elvitázhatatlan tény az is, hogy gyermekkorban is egyik fogékonyabb a betegség iránt, mint a másik. Legtöbb hajlamot mutatnak a 3 és 15 év közötti, beteges, gyenge testalkatu gyermekek, nemi különbség nélkül; csaknem ellentétesen a hártás torokgyikkal (angina membranacea), melyre kiválólag az erőteljesebb, pozsgás gyermekek hajlamlitvák.

Ismertető jelei. Midőn a betegség valamely egyénben megfogamzott, nem tűnnek fel rajta annak veszélyes tünetei azonnal, hanem csak fokozatosan következnek be. A beteg egyelőre bágyadt, nyugtalan és kedvetlen, rajta időnkénti felhevülések mutatkoznak, tagjaiban fájdalmakat panaszol s csak 2—3 nap mulva állanak elé nyelési nehézségek, fájdalomérzés a torokban. A torok-ür megtekintésénél a mandolák és lágyszájpadvitorla feldagadvák, a nyákhártya sötét veresesen pontozott vagy csikolt, a nyakmirigyek daganata most már gyorsan növekedik. Ezen időpontig észrevehető láz még nem igen mutatkozik, azonban 1—2 nap, vagy néhány óra elteltével megjelennek az állhártyás képződmények, legelőször is a torok-ür falzatának azon részein, hol a sötét veres pontocskák vagy csikok mutatkoztak és ezután — a betegség magára hagyatva — gyorsan terjednek el úgy a száj-ür, mint a garat, orrüreg és gége nyákhártyájára, elpusztitva mélyre ható roncsoló természetűknél fogva úgy a nyákhártya, mint a roncsolás körébe vont mirigyek képletek egész szövetét. Eközben nagyfokú láz lép fel, a beteg arca halvány, mocskos színű és vizenyösen duzzadt lesz, dunnogó beszéd, időnként szürkés sárga színű, kiállhatatlan szaga, roncsolt szövetekkel és vérral vegyített állhártyás cafatok kiürítése, horkoló, nyitott szájjal alvás, végül hangtalanság és önkivület, mint a halál biztos előhírnökei zárják be ezen — magára hagyatva — többnyire gyászos kimenetelű betegségnak jellemző tünetcsoportját. A halál bekövetkezik fulladás, vérfertőzési következmények- vagy a betegség hosszabb lefolyásánál, kimerülés folytán.

Amint tehát a tünetek- és lefolyásból látható, a betegség nem pusztít azonnal, hanem rendszeren 5—7 napi, kivételes esetekben egy pár heti lefolyást szokott tartani, csak hogy a fogamzási időszakra eső 2—3 nap figyelmen kívül hagyatik és innen van az, hogy betegüléseket hallunk, melyek már 24—36 óra mulva halállal végződtek. Vannak a toroknak másnemű betegségei is, melyeknek kezdeti időszaka a roncsoló toroklob előjeleihez sokban hasonlíthat. Ilyen pl. az egyszerű hurutos torokgyik (angina catarrhalis), görvélykóros torokgyik (angina scrophulosa), bujakóros torokgyik (angina syphilitica), hártás torokgyik (angina membranacea); de szakavatott orvos a veszélyes kör felismerésében soha, s még az erre betanított egyén is csak ritkán tévedhet.

(Vége köv)

Dr Szabady Ferenc,
járás orvos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— Ismét borul Európa láthatára. Mithád pasa, a törökök vezérállamférfia, szultánja előtt kegyvesztett lón s emiatt számkivetésbe kellett mennie. Hirszerint Brindisibe vitette magát.

— Minisztereink eredménytelenül alkudoztak Bécsben. A bankügyben való kiegyezés lehetetlennek mutatkozván, megszakították a bécsi tanácskozást s hirszerint már be is adták volna lemondásukat.

— A Konstantinápolyba járt ifjusági küldöttséget vasárnap, febr. 11-én délutánra várják Budapestre. A fővárosi közönség nagyszerű előkészülettel teszen az elfogadásra.

* Kossuth Lajos már megküldötte azon nagybecsű érdemrendet, melyet Bem tábornok Nagy-Szeben bevétele alkalmával kapott és egész életén át viselt. Kossuth a drága ereklyét, mely az első és egyetlen magyar érdemrend volt, báró Orbán Balázshoz, „mint a székelyek legérdemesebb képviselőjéhez”, küldötte rendeltetési helyére való eljuttatás végett. Az érdemrend — mint az „Egyetértés” közli — nyolc hegyü csillag alakú ezüst, apróra finomul kidolgozott munka. A közepéből, mely egyenes sima ezüst lap és kettős, t. i. egy külső ezüst és egy belső, arany babérkoszoru övei

közt a hármal halmon kettős kereszttel van díszítve, sugárszerű kifutások alakjában képződnek a csillag hegyei. Egy-egy csillaghegy igen domboru sugárból áll, melyek mindegyike ismét külön van kimetszve és csupán likacsolva, mi a csillagnak folytonos fényt kölcsönöz. A munka gyönyörű s az ereklye kétségkívül egyike a legszebb, bár relativ értelemben véve tán még oly értékes érdemrendeknek. Kossuth egy kicsiny, négyszögű papírosra 17 apró sorban megírta a rendjel rövid magyarázatát, történetét és rendeltetését. A kis papírt a csillag középső lapjának hátához, melynek nagyságához képest mérte ki, maga helyezte és úgy tette az egészet az egyszerű fekete, 8 szögű, szintén fekete bársonnyal bélelt tokba. A sorok, miket irt, így hangzanak: Az 1848—49-ki magyar katonai érdemrend nagykeresztjének azon csillagjelvénye, melyet Bem tábornok Nagy-Szeben bevételével alkalmából kapott s holtiglan viselt. Ezt a hős tábornok halála után a török kormány alólírottnak, mint a rend nagymesterének visszaküldötte, ki azt a Cserey Jánosné asszonyság által alapított „Háromszéki muzeumnak“ ajándékozta. Kossuth Lajos, m. p. Collegno (al Baraccone), Olaszország, 1877 jan. 27. Orbán Balázs felhasználva az alkalmat, hogy az egyetlen álló ereklyét a közönség is megismerhesse, valószínűleg nyilvános szemlére fogja azt kitenni csekély beléptidij mellett valamely jótékony célra, nevezetesen a honvédménház javára.

— A helybeli jótékony nőegyesület február 5-én a városháza nagytermében megtartotta ez évben negyedik fillérestélyét, következő sorrenddel:

1. „Schneeball“, francia-négyes, előadta a főreáliskolai ifjúsági zenekar. 2. Suppan Vilmos tanár felolvasott „A nevelésről“. 3. Móríc Gyuláné felolvasott „A ruha ékeiről“, Aranytól. 4. „Balaton“, keringő, előadta a főreáliskolai ifjúsági zenekar. 5. „A sirkeresők“, szavaltá Hikman Nina. 6. Mutatványokkal összekötött előadás a villanyosságáról, Hlatky Miklós tanár által. 7. „Im Strom des Lebens“, polka, előadta a főreáliskolai ifjúsági zenekar.

Voltak 174-en, gyűlt 10 frt. Sz.-Udvarhely, 1877 február 6-án. Zajzon Ferencné, egyleti jegyző.

Az „Ev. prot. lap“ írja:

* Özv. Valics Antalné született Asbóth Palotai Eulália buzgó vallásos hölgy Debrecenben f. é. jan. 22-én 67 éves korában elhunyt. Végrendeletileg kegyes célokra hagyott: a nagymuzsai ref. egyház fenntartására 2000, a nagybányai ref. egyház részére 2000, a debreceni árvák részére 1000, a debreceni szegények részére 1000, a ref. papnék segélyezésére 1000, a debreceni ref. kistemplombeli szószék és urasztala készítésére 1000, az egyházi szegény árvák részére 500, az épülő kórház részére 500 s egy leányiskola alapítására 10000 frtokat. Legyen áldott emlékezete a magasztos lelkületű kegyes hölgynek!

* Fehérmegye közigazgatási bizottsága a napokban tartotta havi ülését. Ezen bizottság tagjaiban képviselve van a reform., ágost., róm. kath., izraeliták vallása. Polgári állásra pedig gazdagon képviselve van a magas arisztokrácia, a köznemesség, papság, haszonbérlet, kereskedelem, gazdaság. Ezen különböző vallású, polgári állású tagokból alkotott bizottság elébe és pedig református lelkészek által a következő indítvány terjesztett: „Az ünnep- és vasárnapok nagy mérvben veszítik jelentőségüket a nép közt is. Ezen körjel terjedésének némi gátlásul mondja ki a bizottság, miszerint a megye területén levő községek t a n á c s t e r m e i ünnep- és vasárnapokon délelőtt zárják.“ Ezen indítvány azonnal egyhangulag határozati rangra emeltetett.

— Nyilvános számadás a helybeli református leánynövelde febr. 4-én tartott bálja jövedelméről.

Összes bevétel 119 frt 70 kr.

„ kiadás 66 frt 68 kr.

Tiszta jövedelem 53 frt 02 kr.

Felülfizettek:

- Mélt. Daniel Gábor főispán ur jegy nélkül . . . . . 2 frt — kr.
- Tek. Solymosi Jánosné . . . . . 1 frt 30 kr.
- Zágoni Pál . . . . . — frt 60 kr.
- Derzsi Kovács Ferenc . . . . . 1 frt — kr.
- Sinkovics Aurél . . . . . — frt 20 kr.
- Töke Imréné . . . . . — frt 20 kr.
- Székely Dénesné . . . . . — frt 20 kr.
- Félegyházi Antal . . . . . — frt 20 kr.
- Szakács Károly . . . . . — frt 40 kr.

- Sándor Albert . . . . . — frt 20 kr.
- Illyés István . . . . . — frt 20 kr.
- Ifj. Kovács Domokos . . . . . — frt 20 kr.
- Gyertyánffy Albert . . . . . — frt 60 kr.
- Két katonatiszt ur . . . . . — frt 40 kr.
- Suppan Vilmos . . . . . — frt 40 kr.
- Solymosi János . . . . . 1 frt — kr.
- Szabady Ferencné . . . . . — frt 40 kr.
- Becsek Dániel . . . . . 1 frt 20 kr.

A rendező bizottság nevében:
Farcádi Lajos,
neveldei pénztárnok.

— A helybeli collegium egyik, közelebbről megüresedett köztanítói állomását a febr. 12-én kezdődő iskolai féléven kezdve előjárásági határozat következtében Szabó Lázár ur — a kolozsvári m. k. tud. egyetem tanárképződjének végzett tagja, iskolánk egykori növendéke — fogja betölteni. Hozza isten minél előbb!

* Az „Erdélyi Gazda“ 5-ik száma a következő érdekes és változatos tartalommal jelent meg:

Havi emlékeztető. Február. — Miképen hasunk cselédeink megjavulására. — Tulajdon-birtok. — A borjuk elválasztása és felnevelése. — Fa- és vastengely. — Hazai szarvasmarha-kereskedésünk. — A trágya érlelése. — Mesterséges vaj. — Halalozás. — Meghívás. — Helyreigazítás. — Februárhavi közmondások. — Piaci árak. — Hirdetések.

Előfizetheti Kolozsvárt, a kiadóhivatalnál, félévre 2, egész évre 4 frttal.

Piaci árak

a sz.-udvarhelyi hetivásáron, 1877. február 6-ikán.

Tisztabúza	egy hektoliter	8 frt 50 kr.
Elegybúza	„	7 „
Rozs	„	6 „
Zab	„	2 „ 50 „
Törökbúza	„	4 „ 25 „
Pityóka	„	3 „ 30 „
Széna kötetlen	egy métermázs	2 „ 50 „
Alomszalma	„	— „ 40 „
Tüzifa	egy köbméter	2 „
Marhabús	egy kilogramm	— „ 32 „
Sertéshús	„	— „ 44 „
Szalonna	„	— „ 70 „
Hájszir	egy liter	— „ 80 „

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: Szakács Mózes.

H I R D E T É S.

BECSEK DÁNIEL KÖNYVNYOMDÁJA

által

SZÉKELY-UDVARHELYEN

mindenféle munkák elvállaltatnak, s a legrövidebb idő alatt pontosan és jutányos árban elkészítetnek, ugymint:

KÖNYVEK, FOLYÓIRATOK, RÖPIRATOK,

HIVATALOS ÉS NEM HIVATALOS

ROVATOZOTT IVEK,

körlevelek, nász- és gyászjelentések, vigalmi meghívók, táncrendek, vásárcédulák, számlák, nyugták, mindennemű **hirdetések** és **felhívások**, ugyszintén **ügyvédi** és **közjegyzői** nyomtatványok sat. sat.

Nagy készletben kaphatók:

Örökvásári, adásvevési és kölcsön-szerződések, telekkönyvi bekebelezési kérések és felzetek, birtoklevelek, felhatalmazványok, halálesi és leltári ivenk, valamint mindennemű **szolgabírói** és **közjegyzői** nyomtatványok a legjutányosabb árakban.

LÁTOGATÓJEGYEK

elkészítetnek: 100 darab 80 krtól kezdve 1 frt 30 krig, egy vagy több sorral, különböző nagyságban és csinos kiállítással, tetszés szerinti papírra és betűkkel.

— Vidéki megrendelések postautóánvét mellett gyorsan és pontosan teljesítetnek. —

Fennevezett könyvnyomda, mely már *nyolc* év óta a legjobb hirnek örvend és szerencsés volt több szakértő egyén elismerését kiérdemelni, tisztelettel kéri a n. é. közönséget, hogy eddig tanusított becses pártfogásával ezután is minél nagyobb mérvben szerencsételni kegyeskedjék.

[6] *—1